

Aan

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA Den Haag

Zeer geachte Voorzitter,

Naar aanleiding van de u eerder aangeboden “notitie over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen” van 27 februari 1998 (22054, nr. 30), doen de Staatssecretaris van Economische Zaken en de Minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, u hierbij een rapport met een aantal bijlagen toekomen over het Nederlandse wapenexportbeleid in 1998.

In dit rapport, dat tevens als Engelstalige publicatie van het Ministerie van Economische Zaken zal verschijnen, wordt onder meer ingegaan op de uitgangspunten van het Nederlandse wapenexportbeleid en de internationale ontwikkelingen op dat beleidsterrein. De bijlagen van het rapport bestaan uit:

- overzichten van de waarde van de in het verslagjaar afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per categorie goederen en van de waarde van de in het verslagjaar afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per land van eindbestemming;
- de in EU-verband genotificeerde afgewezen vergunningaanvragen;
- een voortgangsnotitie over het VN-Wapenregister als nieuw criterium van het wapenexportbeleid;
- een notitie over het Wassenaar Arrangement.

Separaat is u reeds toegegaan een door de Minister van Buitenlandse Zaken en de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, mede namens de Staatssecretaris van Economische Zaken, aangeboden voortgangsnotitie over kleine wapens, zoals deze door de regering is toegezegd tijdens het Algemeen Overleg over het wapenexportbeleid van 10 december 1998.

De Minister van
Buitenlandse Zaken

De Staatssecretaris van
Economische Zaken

J.J. Van Aartsen

drs G. Ybema

Inhoudsopgave
openbaar jaarrapport
Nederlands wapenexportbeleid
1998

	pagina
1. Inleiding	3
2. Instrumenten en procedures van het wapenexportbeleid	4
3. Uitgangspunten van het wapenexportbeleid	5
4. Informatie over het wapenexportbeleid	6
5. De Nederlandse defensie-gerelateerde industrie in 1998	8
6. Openheid in bewapening en het VN Wapenregister	9
7. Het Wassenaar Arrangement	10
8. EU-samenwerking	12
9. Overige ontwikkelingen	13

BIJLAGEN

1. *Overzichten van de waarde van de in 1998 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per categorie goederen en van de waarde van de in 1998 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per land van eindbestemming*
2. *Genotificeerde afgewezen vergunningaanvragen ("denial notifications")*
3. *Voortgangsnotitie 'VN Wapenregister als nieuw criterium van het wapenexportbeleid'*
4. *Notitie inzake het Wassenaar Arrangement*
5. *Beantwoording schriftelijke vragen van de Tweede Kamer in 1998*

1. Inleiding

In 1998 vonden op het terrein van het Nederlandse wapenexportbeleid een aantal belangrijke ontwikkelingen plaats. In februari 1998 ontving de Kamer de "Notitie over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen" (Kamerstuk 22 054, Nr. 30), waarin de regering haar voornemen kenbaar maakte de Kamer twee maal per jaar over de wapenexport te informeren, waarvan eenmaal in de vorm van een openbaar jaarrapport. Vervolgens werd in juni 1998 door de Algemene Raad van de Europese Unie de EU Gedragscode voor de wapenexport aanvaard, waarin de EU een gemeenschappelijke interpretatie overeen kwam van de eerder door de Europese Raden van Luxemburg en Portugal vastgestelde criteria van het wapenexportbeleid. Voorts gaf het Regeerakkoord Kok II enkele aanwijzingen voor het wapenexportbeleid. Deze aanwijzingen werden in december 1998 uitgewerkt in de notitie aan de Tweede Kamer getiteld "Het Regeerakkoord: nieuwe accenten in het wapenexportbeleid" (Kamerstuk 22 054, Nr. 40). Tot slot besloot de regering in mei 1998 tot het instellen van een stop op de afgifte van wapenexportvergunningen voor India en Pakistan, nadat beide landen in dezelfde maand kernproeven hadden uitgevoerd.

Het voorliggende rapport over het Nederlandse wapenexportbeleid in 1998 is het tweede jaarrapport dat conform de notitie "Meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen" en de afspraken in het Regeerakkoord Kok II is opgesteld. In bijlage 1 bij het rapport informeert de regering de Kamer over de waarde van de verleende exportvergunningen in het jaar 1998 per categorie militaire goederen en per bestemmingsland. De regering wijst erop dat de vergunningwaarde de maximum exportwaarde aangeeft, welke op het moment van publicatie evenwel niet behoeft te zijn behaald in de gerealiseerde exporten. De waarde van de afgegeven vergunningen bedroeg in 1998 fl. 951,7 miljoen (1997: fl. 2.438,0 miljoen). In de rapportage is ervoor gekozen de cijfers over de eerste en de tweede helft van 1998 ook afzonderlijk weer te geven. Deze cesuur komt goeddeels overeen met de vorming van het tweede kabinet Kok in juli 1998. In bijlage 2 worden de onder de EU Gedragscode aan de EU-lidstaten gemelde afwijzingen van aangevraagde vergunningen vermeld.

Voorts omvat het rapport een overzicht van de uitgangspunten en het instrumentarium van het Nederlandse wapenexportbeleid, van de ontwikkelingen in 1998 in EU-kader, het VN wapenregister, en het Wassenaar Arrangement, alsmede enkele overige ontwikkelingen.

Tot slot zijn als bijlagen bij deze rapportage gevoegd een overzicht van de in 1998 beantwoorde schriftelijke vragen van de Tweede Kamer over de wapenexport, alsmede twee aantekeningen die de Tweede Kamer door de regering werden toegezegd tijdens het Algemeen Overleg over de wapenexport in december 1998. Het betreft:

- een voortgangsrapportage over de initiatieven van de regering met betrekking tot haar in het Regeerakkoord Kok II aangekondigde streven naar de invoering van een nieuw criterium voor de wapenexport, t.w. de deelname van het land van eindbestemming aan het VN Wapenregister.
- een notitie over het Wassenaar Arrangement.

Separaat biedt de regering de Kamer een notitie aan over de initiatieven gericht tegen de verspreiding van kleine wapens. Deze notitie werd eveneens tijdens het Algemeen Overleg van 10 december 1998 aan de Kamer toegezegd.

2. Instrumenten en procedures van het wapenexportbeleid

Vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen worden verstrekt op grond van de In- en uitvoerwet. Bedrijven of personen die voornemens zijn goederen en technologie uit te voeren die voorkomen op de zgn. lijst militaire goederen behorend bij de bijlage van het Uitvoerbesluit strategische goederen 1963, dienen bij de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer (CDIU) een aanvraag in voor een uitvoervergunning. De CDIU, onderdeel van de Belastingdienst/Douane van het Ministerie van Financiën, staat voor de verlening van uitvoervergunningen onder beleidstoezicht van het Ministerie van Economische Zaken.

Aanvragen voor de uitvoer van militaire goederen naar lidstaten van de NAVO en daarmee gelijkgestelde landen (de EU-lidstaten Finland, Ierland, Oostenrijk en Zweden, alsmede Australië, Japan, Nieuw Zeeland en Zwitserland) worden in beginsel uitsluitend door het Ministerie van Economische Zaken afgehandeld. Voor de NAVO-landen Griekenland en Turkije geldt thans een uitzondering op deze regel. Aanvragen voor uitvoer naar deze twee NAVO-landen, alsmede aanvragen voor uitvoer naar alle overige landen, worden voor advies voorgelegd aan de Minister van Buitenlandse Zaken. Diens advies neemt bij de besluitvorming over de afgifte van een exportvergunning een essentiële plaats in. Indien wordt vastgesteld dat geen bezwaren bestaan tegen de voorgenomen uitvoer, wordt door het Ministerie van Economische Zaken een uitvoervergunning verleend.

Waar het aanvragen betreft voor uitvoer naar ontwikkelingslanden die voorkomen op deel 1 van de OESO/DAC-lijst geeft de Minister van Buitenlandse Zaken na overleg met de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking een 'ontschot' advies aan de Minister van Economische Zaken.

In geval van uitvoer van wapensystemen die worden afgestoten door de Nederlandse krijgsmacht, wordt de Kamer vooraf vertrouwelijk ingelicht door de Staatssecretaris van Defensie. Indien commerciële belangen en de belangen van het bestemmingsland zich daar niet tegen verzetten, kan de Kamer openbaar over de voorgenomen transacties worden geïnformeerd. Daarenboven dient ook in het geval van afstoting de normale vergunningprocedure te worden doorlopen.

3. Uitgangspunten van het wapenexportbeleid

Aanvragen voor vergunningen voor de uitvoer van militair materieel worden per geval getoetst aan de acht criteria van het wapenexportbeleid met inachtneming van de aard van het goed, de eindbestemming en de eindgebruiker. Deze acht criteria zijn vastgesteld door de Europese Raden van Luxemburg (1991) en Lissabon (1992), en luiden als volgt:

1. *naleving van de internationale verplichtingen van de lidstaten van de Gemeenschap, met name door de VN Veiligheidsraad en/of de Gemeenschap uitgevaardigde sancties, de non-proliferatieverdragen en andere verdragen, als ook andere internationale verplichtingen.*
2. *eerbiediging van de rechten van de mens door het land van eindbestemming.*
3. *de situatie in het land van eindbestemming, met name in het licht van eventuele spanningen of interne gewapende conflicten.*
4. *handhaving van vrede, veiligheid en stabiliteit in de regio.*
5. *de nationale veiligheid van de lidstaten, resp. van de gebieden waarvan de buitenlandse betrekkingen de verantwoordelijkheid van één van de lidstaten vormen, als ook de nationale veiligheid van bondgenoten en andere bevriende landen.*
6. *het gedrag van het land van eindbestemming ten opzichte van de internationale gemeenschap, met name de houding ten aanzien van terrorisme, de aard van zijn internationale samenwerkingsverbanden en de eerbiediging van het internationale recht.*
7. *het gevaar dat de goederen een andere dan de opgegeven eindbestemming krijgen, hetzij in het aanschaffende land zelf ofwel via ongewenste heruitvoer.*
8. *de verenigbaarheid van de wapenexporten met het technische en economische vermogen van het ontvangende land, rekening houdend met de wenselijkheid dat staten met een zo gering mogelijk beslag op mensen en economische middelen voor bewapening, in hun legitieme veiligheids- en defensie behoeften voorzien.*

Nederland heeft tijdens zijn EU-voorzitterschap in 1997 de wenselijkheid van een harmonisering van de toepassing van de acht criteria voor het wapenexportbeleid aan de orde gesteld. In het voorjaar van 1998 werd dit gevolgd door initiatieven van het VK en Frankrijk tot instelling van een EU Gedragscode voor de wapenexport. In de besprekingen over dit voorstel heeft Nederland vooral aangedrongen op aandacht voor de illegale wapenhandel, de mensenrechten, en een geharmoniseerde toepassing van het achtste criterium. Tevens wenste Nederland geen verplichtende verwijzingen naar de belangen van de defensie-industrie, daar de code voornamelijk de buitenlands politieke verantwoordelijkheden ten aanzien van de wapenexporten behoort weer te geven. Tot slot heeft Nederland in de onderhandelingen aangedrongen op een jaarlijks openbaar rapport over de Europese wapenexporten. De discussies over dit onderwerp werden in juni 1998 afgerond met als resultaat een Gedragscode, waarin de EU-lidstaten een gemeenschappelijke interpretatie op hoog normstellend niveau van de acht criteria zijn overeengekomen. Tevens behoort tot de Gedragscode een mechanisme voor informatie-uitwisseling, notificatie en consultatie indien een land een exportvergunningaanvraag in behandeling heeft op een bestemming waarvoor eerder een soortgelijke aanvraag door een andere lidstaat is geweigerd. De Gedragscode erkent de bevoegdheid van de lidstaten om nationaal een restrictiever wapenexportbeleid te voeren dan de Gedragscode voorschrijft.

In dit verband is tevens van belang het regeerakkoord van het kabinet Kok II van juli 1998. Daarin wordt onder meer gesteld dat het kabinet streeft naar de introductie van een nieuw criterium voor het wapenexportbeleid, bij voorkeur met een zo groot mogelijk aantal relevante EU-partners, nl. het niet verlenen van uitvoervergunningen aan landen die zich niet bij het VN wapenregister willen aansluiten. In de brief aan de Tweede Kamer van 4 december 1998 (Kamerstuk 22 054, Nr.40) schreef de regering dat het voor de hand lag in de allereerste plaats steun bij de EU-partners voor dit initiatief te zoeken. Indien steun uitblijft, zal de regering de afweging over de kwestie van de niet-deelname van het eindbestemmingsland aan het VN wapenregister beoordelen in het licht van het zesde criterium van het wapenexportbeleid. Voor de voortgang die de regering maakt in haar streven het nieuwe criterium aanvaard te krijgen zij verwezen naar bijlage 3 bij dit rapport.

4. Informatie over het wapenexportbeleid

Ingevolge een toezegging van de Minister van Buitenlandse Zaken gedaan tijdens de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken in december 1997, bood de regering de Kamer in februari 1998 een notitie aan over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen (Kamerstuk 22 054, nr. 30). Daarin sprak de regering haar voornemen uit voortaan in mei van elk jaar een openbaar rapport uit te brengen over de exporten, die in het daaraan voorafgaande kalenderjaar daadwerkelijk zijn gerealiseerd. Daarnaast zegde de regering toe, de Kamer in oktober van elk jaar betrouwbaar te informeren over de waarde van de daadwerkelijk gerealiseerde exporten per bestemmingsland in de eerste zes maanden van het jaar. In het regeerakkoord van het tweede kabinet Kok werd evenwel overeengekomen, dat het kabinet halfjaarlijks openbaar zal rapporteren over de verleende wapenexportvergunningen. Dit betekent in de praktijk in mei van elk jaar een openbaar jaarrapport over de exportwaarde op basis van afgegeven

vergunningen in het voorgaande jaar, en in oktober van elk jaar een openbare rapportage over de verleende exportvergunningen tijdens de eerste zes maanden van het lopende jaar.

Het voorliggende rapport betreft het openbare jaarrapport over 1998, gebaseerd op de waarde van de afgegeven vergunningen per categorie militaire goederen en per bestemmingsland. Terwille van een heldere weergave van de trend is ervoor gekozen zowel de geconsolideerde cijfers over 1998 te presenteren, als de cijfers over de eerste en de tweede helft van 1998 afzonderlijk. Naast deze gegevens over de verleende exportvergunningen is tevens informatie opgenomen over de in het kader van de EU Gedragscode aan de EU-partners gemelde weigeringen tot het verstrekken van een vergunning (zie bijlage 2. N.B. het gaat om gemelde weigeringen sedert de datum van aanvaarding van de EU Gedragscode in juni 1998).

Naast dit regeringsrapport over de Nederlandse uitvoer van militaire goederen in 1998, wordt het publiek ook op andere wijze geïnformeerd over het wapenexportbeleid. Zo publiceert de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer het "Handboek Strategische Goederen". Dit handboek is bedoeld voor personen, bedrijven en instellingen, die professioneel met procedures voor de in-, en uitvoer van strategische goederen te maken hebben. De gebruiker vindt daarin informatie over de doelstellingen van het beleid, de toepasselijke wettelijke regelingen en procedures, alsmede allerhande praktische informatie. Het handboek vergroot op deze wijze de bekendheid met dit specifieke beleidsterrein. Het handboek wordt regelmatig herzien in het licht van de (inter)nationale ontwikkelingen op dit terrein.

5. De Nederlandse defensie-gerelateerde industrie in 1998

De Nederlandse defensie-gerelateerde industrie bestaat, op een enkele uitzondering na, vooral uit civiele ondernemingen en onderzoeksinstellingen met in militaire productie gespecialiseerde onderdelen. Deze sector is weliswaar van beperkte omvang, maar kenmerkt zich door technologisch hoogwaardige productie, frequente innovatie en hoog opgeleid personeel. Het overheidsbeleid is er, binnen de marges van een verantwoord buitenlands en veiligheidsbeleid, op gericht deze technologisch waardevolle capaciteit voor Nederland te behouden. Daartoe worden Nederlandse bedrijven rechtstreeks, of indirect door middel van compensatie-opdrachten, betrokken bij nationale militaire aanbestedingen. Omdat het duidelijk is dat de Nederlandse markt te klein is om de aanwezige expertise in stand te houden, wordt ook deelname van de Nederlandse defensie-gerelateerde industrie aan internationale samenwerking op het gebied van defensiematerieel gestimuleerd. Dit kan ertoe leiden dat langdurige relaties ontstaan tussen Nederlandse bedrijven met onder meer Britse, Duitse, Franse en Amerikaanse ondernemingen, waarbij ook gezamenlijke verplichtingen worden aangegaan met betrekking tot het onderhoud van systemen en de naleverantie van onderdelen. Dit geldt evenzeer indien de door het samenwerkingsverband geproduceerde systemen aan derden worden geleverd. De mogelijkheid voor Nederlandse bedrijven om langdurige internationale samenwerkingsrelaties aan te gaan, hangt in dat licht mede af van de transparantie en de consistentie van het Nederlandse wapenexportbeleid.

Het belang van de exportactiviteiten van deze sector wordt erkend als noodzakelijke voorwaarde voor de continuïteit van de bestaande kennisbasis. Evenzeer wordt erkend dat in het belang van de internationale rechtsorde en de bevordering van vrede en veiligheid grenzen moeten worden gesteld aan de exportactiviteiten van de defensie-gerelateerde industrie. Binnen die grenzen mag de Nederlandse industrie, naar het oordeel van de Regering, echter voorzien in de legitieme behoefte van andere landen aan defensiematerieel. Rekening houdend met bovengenoemde omstandigheden heeft de Nederlandse defensie-gerelateerde industrie zich steeds meer gespecialiseerd. De ondernemingen met het grootste exportaandeel in hun militaire productie produceren voornamelijk technologische hoogwaardige componenten en subsystemen. Hoewel zeker de maritieme sector nog altijd in staat is om alle productiefasen tussen tekentafel en tewaterlating op zich te nemen, is de Nederlandse uitvoer van complete wapensystemen in de afgelopen jaren vrijwel geheel te herleiden tot het afstoten van overtollig Nederlands defensiematerieel.

De uitkomsten van een jaarlijkse enquête onder het Nederlandse bedrijfsleven, waarbij op basis van vrijwilligheid onder meer informatie wordt verstrekt over de productie ten behoeve van defensie-opdrachten uit binnen- en buitenland, geven doorgaans aan dat in Nederland circa 150 ondernemingen op enigerlei wijze betrokken zijn bij militaire productie. Voor de periode 1992 - 1996 bedroeg de gemiddelde totale jaaromzet van die ondernemingen 46,0 miljard gulden, waarvan ongeveer 3,0 miljard gulden werd toegeschreven aan militaire productie. Voornaamste deelgebieden van die militaire productie werden in volgorde van afnemend belang gevormd door 'maritieme toepassingen', 'infrastructuur', 'elektronica en informatica' en 'luchtvaart- en ruimtevaarttechnologie'. Opgemerkt zij wel dat militaire productie in deze enquêtes gedefinieerd werd als productie ten behoeve van binnen- en buitenlandse defensie-opdrachten en niet als productie van goederen die op grond van het Uitvoerbesluit strategische goederen 1963 als militaire goederen worden aangemerkt en die derhalve bij uitvoer vergunningplichtig zijn. De gemiddelde totale export van de betrokken bedrijven in de periode 1992-1996 bedroeg op jaarbasis ongeveer 12,7 miljard gulden, waarvan circa 1,2 miljard gulden als militaire export werd aangemerkt. Het totaal aantal werknemers van de betrokken ondernemingen kwam gemiddeld op 143.000, waarvan er blijkens de enquête gemiddeld 12.000 ten behoeve van de militaire productie werden ingezet.

6. Openheid in bewapening en het VN Wapenregister

In 1991 werd bij resolutie 46/36 L van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties over openheid in bewapening het VN Wapenregister ingesteld. Het register verschaft openheid over de in- en uitvoer van zeven categorieën conventionele zware wapens met het oogmerk daarmee het vertrouwen tussen landen te vergroten.

Het register geeft informatie over het land van uitvoer van militaire goederen, het eventuele land van doorvoer, en het land van invoer, alsmede de omvang van de goederenstromen verdeeld over de volgende categorieën: tanks, pantsergevechtsvoertuigen, zware artilleriesystemen, gevechtsvliegtuigen, gevechtshelikopters, oorlogsbodems, en raketten en raketwerpers. Daarnaast

kunnen landen in een aparte rubriek "Opmerkingen" een nadere omschrijving geven van de wapens en commentaar leveren op de overdracht.

Verder worden landen aangespoord informatie te verschaffen over de eigen militaire bestanden en over aanschaf door middel van eigen productie.

Sinds 1991 is door de Algemene Vergadering elk jaar een resolutie inzake openheid in bewapening aangenomen met een oproep gegevens aan het register te leveren. Inmiddels is de gewoonte gegroeid dat Nederland het initiatief tot deze resolutie neemt. De resolutie kan traditioneel rekenen op de steun van een grote meerderheid van de VN lidstaten.

Jaarlijks kan het register rekenen op de bijdragen van circa 90 landen. Sinds de oprichting hebben in totaal 138 landen reeds één of meerdere malen gegevens versterkt. In het 1998-rapport (met de gegevens over 1997) stonden de gegevens van niet minder dan 95 landen. Daarvan verschaften 36 landen informatie over hun militaire bestanden en over de aankopen bij de eigen defensie-industrie.

In 1996 werd een deskundigengroep ingesteld die de resultaten van het register evalueerde en de mogelijkheden onderzocht de reikwijdte van het register uit te breiden. Vooralsnog lijkt het huidige register echter het maximaal haalbare op het gebied van openheid in bewapening. Nederland zal in 1999 wederom inzetten op consolidatie van wat tot nu toe is bereikt, en niet aandringen op uitbreiding van de reikwijdte met het oog op de in 2001 opnieuw in te stellen deskundigengroep. Door in EU-verband aan te dringen op aanvaarding van de deelname aan het VN Wapenregister als criterium van het wapenexportbeleid, beoogt Nederland zoals reeds werd uiteengezet in hogergenoemd Kamerstuk (22054 Nr. 40) de deelname aan het Register te bevorderen (zie bijlage 3).

De EU-lidstaten zorgen ervoor dat openheid in bewapening en deelname aan het VN Wapenregister voortdurende aandacht krijgen. Zo worden na het verstrijken van de rapportagedatum de landen die op dat moment nog geen informatie hebben verschaft, door de EU-landen aangespoord dit alsnog te doen. Verder wordt de Secretaris-Generaal van de VN jaarlijks geïnformeerd over het standpunt van de EU inzake openheid in bewapening. Ten slotte worden de gegevens ook in de OVSE uitgewisseld.

7. Het Wassenaar Arrangement

In multilateraal verband worden ontwikkelingen rondom de wapenexport besproken in het kader van "The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual- Use Goods and Technologies" (WA). Aan dit forum, dat zijn naam ontleent aan de plaats waar onder het Nederlandse voorzitterschap de onderhandelingen over de oprichting van het arrangement werden gevoerd, nemen 33 landen deel. Deze landen vertegenwoordigen tezamen meer dan 90% van de totale uitvoer van militaire goederen.

Het in de "Initial Elements" opgenomen doel van het WA is het leveren van een bijdrage aan de regionale en internationale veiligheid en stabiliteit. Het WA streeft dit na door het vergroten van de onderlinge transparantie rond de uitvoer naar derde landen van wapens en van goederen die voor de productie van wapens kunnen worden gebruikt, alsmede door het bevorderen van een groter verantwoordelijkheidsbesef bij nationale toetsing van aanvragen voor vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen. Het vergroten van de transparantie moet er toe leiden, dat al in een vroeg stadium door de deelnemers geconstateerd kan worden dat de bewapeningsinspanningen van bepaalde landen de legitieme behoefte aan militaire verdedigingsmiddelen te boven gaan. Zo dit het geval is, zou dit tot gevolg moeten hebben dat de deelnemende landen terughoudender worden in hun vergunningafgiftebeleid op zulke bestemmingslanden. Het Wassenaar Arrangement kent voorts een lijst militaire goederen, die de basis vormt voor de nationale exportcontrole-activiteiten van de deelnemende landen. In Nederland is deze controlelijst integraal opgenomen in het Uitvoerbesluit strategische goederen 1963. Elke herziening van de WA-lijst leidt dan ook tot een aanpassing van genoemd Uitvoerbesluit.

Het proces van het invullen en uitwerken van de in de Initial Elements genoemde uitgangspunten is in 1998 verder voortgezet. Alle deelnemende landen bleken bereid en in staat om volwaardig aan de eerder overeengekomen informatie-uitwisseling deel te nemen en daarenboven werd door een aantal deelnemers, waaronder Nederland, op basis van vrijwilligheid informatie uitgewisseld over afgewezen vergunningaanvragen voor de uitvoer van militaire goederen. Voorts werden de politieke en militaire ontwikkelingen in een aantal landen en regio's bestudeerd en kwam, als eerste stap naar een gemeenschappelijke set toetsingscriteria zoals in EU-verband bestaat, een document tot stand waarin factoren worden opgesomd die gebruikt kunnen worden bij het beoordelen van mogelijke destabiliserende wapenaccumulaties. Dit document kan de nationale exportcontrole autoriteiten in elk van de deelnemende landen aan het Wassenaar Arrangement immers ook helpen bij het beoordelen van vergunningaanvragen. In dat licht heeft Nederland zich ondermeer sterk gemaakt voor de opname van deelname aan het VN-Wapenregister als element in de beoordeling. In de bij dit jaarrapport gevoegde notitie over het Wassenaar Arrangement (bijlage 4) wordt nader ingegaan op de actuele onderwerpen van overleg en de Nederlandse inzet daarbij. Meer informatie over het Wassenaar Arrangement is te vinden op de WA-website (www.wassenaar.org).

8. EU-samenwerking

De EU-samenwerking inzake de wapenexporten speelt zich af binnen de zgn. raads werkgroep COARM. In deze groep wisselen de EU-lidstaten in het kader van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) gegevens uit betreffende de wapenexporten. Tevens vindt, zeker sinds het totstandkomen van de in paragraaf 4 genoemde EU Gedragscode in toenemende mate tussen de lidstaten beleidsafstemming plaats over de wapenexportbeleid van de lidstaten. Een voorbeeld daarvan is de op Nederlands initiatief eind 1998 geopende discussie over de totstandkoming van een politieke verklaring over de wapenexport naar Sub-Sahara Afrika, in het bijzonder naar de Grote Meren Regio. Met deze verklaring, waarvan de werkzaamheden eind 1998 nog niet waren afgerond, beoogde Nederland in het kader van het GBVB politieke aandacht te vragen voor de problematiek van de wapenstromen naar dit gebied.

De beleidsafstemming in de COARM leidde overigens niet altijd tot direct aanwijsbaar gevolg. Zo is in 1998 overeenstemming tussen de lidstaten uitgebleven over het jgens India en Pakistan na de kernproeven van mei 1998 te voeren wapenexportbeleid. Nederland heeft als een van de weinige lidstaten na deze proeven besloten de behandeling van wapenexportvergunningaanvragen geheel te staken. Een meerderheid van de lidstaten gaf echter de voorkeur aan een behandeling van de aanvragen naar beide landen met inachtneming van een strikte interpretatie van de Gedragscode. Dit heeft ertoe geleid dat beide landen geen eenduidig signaal vanuit de EU bereikte. De regering informeerde de Kamer op 23 november 1998 dat zij om die reden de genomen maatregelen meer in lijn wilde brengen met die van andere (Europese) landen. In de motie Apostolou van 17 december 1998 verzocht de Kamer de regering echter de vergunningenstop te handhaven.

Daarnaast heeft de regering in de COARM het exportbeleid jegens China aan de orde gesteld. De aanleiding daartoe was de uiteenlopende interpretatie die de lidstaten van de EU geven aan het op 27 juni 1989 door de Europese Raad ingestelde embargo op de handel in wapens jegens dat land. Nederland bepleitte een eenduidige interpretatie van dit embargo, doch kreeg daarvoor weinig bijval. Nederland handhaafde daarop een strenge interpretatie van het embargo en stond alleen de levering van componenten van elektro-optische apparatuur toe.

Naast de groep COARM kent de EU de zgn. ad-hoc groep POLARM, die zijn aandacht richt op het beleid t.a.v de herstructurering van de Europese defensie-industrie. In deze groep wordt sinds 1997 het rapport van de Europese Commissie over de 'Tenuitvoerlegging van de strategie van de Unie inzake de

defensie-industrie' (COM(97)583 def.) behandeld. Daarin stelde de Commissie een aantal maatregelen voor ter bereiking van een efficiënte defensie-industriële structuur. Zij rekende daartoe maatregelen op het gebied van het wapenexportbeleid. De Commissie stelde voorstellen in het vooruitzicht om de uitvoerprocedures voor producten die zijn samengesteld uit onderdelen uit verschillende EU-lidstaten, te vereenvoudigen, door aan te sluiten bij de exportvoorschriften van het land waar de hoofdcontractant is gevestigd, dan wel van het land waar de eindassemblage en de fysieke export plaatsvinden. In 1998 heeft het Commissie-voorstel niet geresulteerd in overeenstemming over de te nemen maatregelen.

In 1998 waren de volgende door de EU ingestelde wapenembargo's van kracht: Afghanistan, Burma, China, Irak, Libië, Nigeria, Soedan, ex-Joegoslavië (Federale Republiek Joegoslavië, Bosnië-Herzegovina, Kroatië en de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië¹), Sierra Leone en Zaïre (Democratische Republiek Congo). Daarnaast waren de volgende embargo's van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties van kracht: Afghanistan, Angola, Irak, Liberia, Libië, Rwanda, Sierra Leone, Somalië, en de Federale Republiek Joegoslavië. Tot slot kende de OVSE een embargo voor Nagorno-Karabakh.

Opgemerkt zij dat de strekking van embargo's uiteen kan lopen. Vanaf 1991 hanteert de EU een embargolijst, dat een onderscheid maakt tussen dodelijke wapens en munitie, wapenplatforms, non-wapenplatforms en overige uitrusting. Embargo's afgekondigd voor 1991 hebben een sui generis karakter.

9. Overige ontwikkelingen

(i) *kleine wapens*

Nederland ontplooidde in 1998 tal van initiatieven gericht tegen de verspreiding van kleine wapens, één van de grootste hedendaagse bedreigingen van de menselijke veiligheid. Gelet op de omvang van de aard van de problematiek, de omvang van de initiatieven en de daartoe strekkende toezegging gedaan door de Minister van Buitenlandse Zaken aan de Kamer tijdens het Algemeen Overleg over de wapenexport in december 1998 is ervoor gekozen dit onderwerp nader uit te werken in een separate notitie aan de Kamer.

(ii) *AIV-advies*

In mei 1997 vroeg de regering de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) een advies uit te brengen over de toekomst van de conventionele wapenbeheersing. Dit advies werd uitgebracht in april 1998. Voor wat betreft de wapenexport gaf de AIV de regering onder meer in overweging om deelname van een land aan het VN Wapenregister in de toekomst een criterium voor de toelating van wapenuitvoer naar dat land te doen zijn. Dit door de regering gewaardeerde advies heeft zijn weerslag gevonden in het regeerakkoord voor het kabinet Kok II (zie voorts bijlage 3).

---

¹ T.a.v. Macedonië geldt dat onder Gemeenschappelijk Standpunt 96/184/GBVB aanvragen per geval in beschouwing worden genomen en dat de lidstaten zich terughoudend zullen opstellen.

De AIV stelde eveneens voor in EU-kader beleid te ontwikkelen ten aanzien van de wapenexport naar bepaalde landen, of regio's. Deze gedachte is in de notitie "Het Regeerakkoord: nieuwe accenten in het wapenexportbeleid" (Kamerstuk 22 054, Nr. 40) aanvaard. Zoals hierboven is uiteengezet heeft de regering zich ingezet voor een regionale benadering van de export naar India en Pakistan na de kernproeven van mei 1998. Dit heeft in verband met de nationale economische belangen van de lidstaten niet het gewenste effect gehad. De tevens door Nederland geëntameerde discussie over een politieke verklaring over de wapenexport naar Sub-Sahara Afrika, in het bijzonder naar de Grote Meren, bood duidelijk meer perspectief, doch de discussie daarover kon in 1998 niet worden afgerond.

De AIV suggereerde tevens het wapenexportbeleid op de transatlantische agenda te plaatsen ten einde een zo breed mogelijk gedragen wapenexportbeleid na te streven. De regering heeft in haar reactie deze suggestie aanvaard. Daarbij doet zich overigens de complicatie voor dat zeker op mondiaal niveau in het wapenexportbeleid ook handelspolitieke belangen meespelen. Het betreft een terrein met vele uiteenlopende belangen, waarbij niet in de laatste plaats moet worden gedacht aan het hierboven geschetste proces van herstructurering van de Europese defensie-industrie. Het herstructureringsproces is in de Verenigde Staten verder gevorderd dan in de EU, hetgeen de transatlantische discussie over de wapenexport compliceert.

Bijlage 1

Overzichten van de waarde van de in 1998 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per categorie goederen en van de waarde van de in 1998 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per land van eindbestemming.

Inleiding

De totale waarde van de in 1998 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen bedroeg iets meer dan 950 miljoen gulden. Dat is iets meer dan 0,24% van de totale Nederlandse uitvoer van goederen in dat zelfde jaar, welke uitkwam op 393,2 miljard gulden. Voor de internationale vergelijking van dit percentage is het van belang om een aantal bijzondere facetten van de Nederlandse regelgeving op het terrein van de uitvoer van militaire goederen in ogenschouw te nemen. In Nederland is niet alleen de uitvoer van door de Nederlandse industrie geproduceerde militaire goederen vergunningplichtig. Als vanzelfsprekend geldt dat ook voor de uitvoer die het gevolg is van handelstransacties die vanuit Nederland verricht worden. Wellicht minder vanzelfsprekend, maar niettemin van belang voor de Nederlandse cijfers, is dat ook de overheid zelf een vergunning voor de uitvoer van militaire goederen moet aanvragen. Alleen het materieel van Nederlandse legeronderdelen dat samen met die onderdelen voor oefeningen of VN-operaties naar het buitenland gaat, is uitgezonderd van de uitvoervergunningplicht. De afstoting van Nederlands defensiematerieel aan derde landen is derhalve vergunningplichtig en opgenomen in de cijfers. Voor het verslagjaar 1998 geldt dat meer dan 15% van de totale vergunningenwaarde gerelateerd was aan zulke afstotingsactiviteiten.

Methodologie

De hierna gemelde waarden zijn gebaseerd op de waarde van de vergunningen voor definitieve uitvoer van militaire goederen, die zijn afgegeven in de periode waarover verslag wordt uitgebracht. Vergunningen voor tijdelijke uitvoer zijn in de rapportage buiten beschouwing gelaten, daar aan deze vergunningen een verplichting tot wederinvoer is gekoppeld. Hierbij gaat het vooral om zendingen voor demonstratie- of tentoonstellingsdoeleinden. Vergunningen voor proef- of monsterzendingen worden overigens wel opgenomen in de rapportage, omdat vanwege de aard van deze exporten geen verplichting tot wederinvoer wordt opgelegd.

Vergunningen voor goederen die na reparatie in Nederland retour worden gezonden, worden evenmin in de rapportage opgenomen. Het moet dan echter wel gaan om eerder geleverde goederen, waarvan de waarde bijgevolg in een eerdere rapportage is opgenomen. Opname van deze zogenoemde "retour-na-reparatie" vergunningen zou immers tot dubbeltelling leiden. Om dezelfde reden komen vergunningen waarvan de looptijd wordt verlengd niet terug in de rapportage. Hetzelfde geldt tenslotte voor vergunningen die worden vervangen in verband met,

bijvoorbeeld, een adreswijziging van de ontvanger. Indien een verlengings- of vervangingsvergunning met een hogere waarde dan de oorspronkelijke vergunning wordt afgegeven, wordt die meerwaarde uiteraard wél gerapporteerd.

Bij de indeling van de vergunningwaarde voor individuele transacties in het overzicht van de waarde per categorie militaire goederen moesten in veel gevallen bijgeleverde reservedelen en installatiekosten als onderdeel van de waarde van complete systemen genoteerd worden. De waarde van vergunningen voor een eerste levering van een systeem wordt in feite gebaseerd op de contractwaarde, welke vaak de installatie en een aantal reservedelen omvat. De waarde van vergunningen voor de naleverantie van onderdelen is opgenomen in de categorieën A10 of B10.

Ten slotte moest er ten behoeve van het overzicht van waarde van de afgegeven vergunningen per categorie militaire goederen een keuze worden gemaakt met betrekking tot de indeling van subsystemen. Daarbij is geopteerd voor een uitsplitsing op basis van de vraag in hoeverre een subsysteem als onafhankelijk of multifunctioneel systeem te beschouwen is. Dit is met name van belang voor de indeling van vergunningen voor de uitvoer van militaire elektronica. Indien een dergelijk product bijvoorbeeld slechts een maritieme toepassing kent, zijn de betrokken subsystemen en de onderdelen daarvoor ingedeeld in de categorie A10, als onderdelen voor de categorie A6 "oorlogsschepen". Indien een dergelijk product niet evident aan een van de eerste zeven subcategorieën van de hoofdcategorie A is gekoppeld, zal het zijn ingedeeld in de subcategorie B4 of in de subcategorie B10.

1998 (I)¹

Tabel 1: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het eerste halfjaar van 1998 per categorie

Hoofdcategorie A "Wapens en Munitie"	1998 (I) waarde in mln guldens
1. Tanks	96,4
2. Pantservoertuigen	-
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	0,7
4. Gevechtsvliegtuigen	-
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	-
7. Geleide raketten	-
8. Klein kaliber wapens (≤ 12,7 mm)	0,7
9. Munitie en explosieven	14,5
10. Onderdelen en componenten voor "wapens en munitie" ²	242,2
Totaal Cat. A	354,5

Hoofdcategorie B "Overige militaire goederen"	1998 (I) waarde in mln guldens
1. Overige militaire voertuigen	0,2
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	-
4. Militaire elektronica	20,4
5. ABC-stoffen voor militair gebruik	-
6. Militair oefenmaterieel	14,3
7. Producten voor bepantsering en bescherming	72,0
8. Militaire hulp- en productie-apparatuur	3,6
9. Militaire technologie en programmatuur	-
10. Onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen"	184,9
Totaal Cat. B	295,4
Totaal Cat. A + B	
	649,9

Tabel 2: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het eerste halfjaar van 1998 per land van bestemming

1998 (I) waarde in mln guldens			
Land van bestemming	CAT. A	CAT. B	TOTAAL
Australië	0,2	-	0,2
Brazilië	0,3	-	0,3
Canada	1,6	-	1,6
Chili	114,8	9,2	124,0
China	-	1,2	1,2
Colombia	-	7,1	7,1
Denemarken	13,0	-	13,0
Duitsland	26,8	44,1	70,9
Egypte	0,4	0,1	0,5
Finland	0,2	-	0,2
Frankrijk	0,9	7,4	8,3
Griekenland	6,6	1,8	8,4
India	-	1,8	1,8
Indonesië	-	9,6	9,6
Israël	-	71,7	71,7
Italië	3,2	-	3,2
Japan	-	0,9	0,9
Macedonië	-	0,6	0,6
Noorwegen	4,2	0,2	4,4
Oman	-	0,1	0,1
Oostenrijk	1,4	-	1,4
Peru	-	0,7	0,7
Polen	-	0,7	0,7
Portugal	0,6	-	0,6
Qatar	0,3	3,2	3,5
Saoedi Arabië	-	4,8	4,8
Singapore	1,0	0,3	1,3
Slovenië	-	0,1	0,1

Spanje	0,3	-	0,3
Taiwan	23,0	-	23,0
Thailand	-	2,8	2,8
Turkije	1,1	80,3	81,4
Venezuela	-	1,4	1,4
Ver. Arabische Emiraten (VAE)	-	4,6	4,6
Verenigd Koninkrijk	11,2	4,1	15,3
Verenigde Staten van Amerika	119,2	6,6	125,8
Zuid-Afrika	-	0,4	0,4
Zuid-Korea	0,4	6,5	6,9
Zweden	4,8	-	4,8
Zwitserland	1,3	5,8	7,1
Diverse NAVO-landen ³	17,5	17,3	34,8
<i>Landen met waarden onder de 100.000 gulden:</i>			
Bahrein, Eritrea, Ghana, Ierland, Irak, Libanon, Maleisië, Marokko, Nederlandse Antillen en Roemenië ⁴	0,2	-	0,2
Totaal	354,5	295,4	649,9

Voetnoten bij Tabel 1 en 2

noot 1:

De cijfers over het eerste halfjaar van 1998 zijn reeds op 2 oktober 1998 aan de Tweede Kamer gerapporteerd (Kamerstuk 22 054, nr. 38).

noot 2:

De subcategorie A10, onderdelen en componenten voor "wapens en munitie", bestaat voor het merendeel uit leveranties die voortvloeien uit compensatie-afspraken die gemaakt werden bij de Nederlandse aanschaf van F-16 gevechtsvliegtuigen en AH 64 Apache gevechtshelikopters. De Nederlandse industrie levert onder die afspraken onderdelen van met name de landingsgestellen en de motoren van deze toestellen. Daarnaast vallen, omdat deze tot onderdelen van oorlogsschepen gerekend worden, ook militaire scheepsradarinstallaties en andere maritieme subsystemen onder deze post.

noot 3:

De post "Diverse NAVO-landen" heeft betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Griekenland en Turkije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toeleverantie van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers.

noot 4:

In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde

bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 100.000,- gulden niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties. De vermelde uitvoer naar de bestemmingslanden Irak en Libanon had in beide gevallen betrekking op leveranties in opdracht van de Verenigde Naties en was bestemd voor VN-operaties in die landen.

1998 (II)

Tabel 3: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het tweede halfjaar van 1998 per categorie

Hoofdcategorie A “Wapens en Munitie”	1998 (II) waarde in mln guldens
1. Tanks	-
2. Pantservoertuigen	-
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	-
4. Gevechtsvliegtuigen	1.5
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	-
7. Geleide raketten	-
8. Klein kaliber wapens (≤ 12,7 mm)	1.1
9. Munitie en explosieven	42.7
10. Onderdelen en componenten voor “wapens en munitie” ¹	95.5
Totaal Cat. A	140.8

Hoofdcategorie B “Overige militaire goederen”	1998 (II) waarde in mln guldens
1. Overige militaire voertuigen	-
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	-
4. Militaire elektronica	80.0
5. ABC-stoffen voor militair gebruik	-
6. Militair oefenmaterieel	20.0
7. Producten voor bepantsering en bescherming	-
8. Militaire hulp- en productie-apparatuur	0.1
9. Militaire technologie en programmatuur	3.0
10. Onderdelen en componenten voor “overige militaire goederen”	57.9
Totaal Cat. B	161.0
Totaal Cat. A + B	301.8

Tabel 4: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het tweede halfjaar van 1998 per land van bestemming

1998 (II) waarde in mln guldens			
Land van bestemming	CAT. A	CAT. B	TOTAAL
Australië	-	0,3	0,3
Canada	1,8	1,8	3,6
China	-	4,1	4,1
Denemarken	0,4	19,7	20,1
Duitsland	45,3	8,4	53,7
Estland	0,3	-	0,3
Filippijnen	0,3	-	0,3
Finland	0,1	0,2	0,3
Frankrijk	1,3	18,4	19,7
Griekenland	0,3	2,0	2,3
Ierland	-	2,0	2,0
Israël	1,2	1,4	2,6
Japan	-	0,5	0,5
Libanon ²	-	0,2	0,2
Maleisië	-	2,8	2,8
Nieuw Zeeland	-	0,3	0,3
Noorwegen	-	0,4	0,4
Oman	-	5,1	5,1
Oostenrijk	3,1	-	3,1
Polen	-	1,4	1,4
Portugal	-	0,5	0,5
Roemenië	-	0,7	0,7
Singapore	0,6	0,1	0,7
Spanje	0,3	0,7	1,0
Taiwan	0,2	-	0,2
Thailand	-	3,1	3,1
Turkije	2,1	51,3	53,4
Venezuela	-	0,6	0,6
Ver. Arabische Emiraten (VAE)	11,4	-	11,4

Verenigd Koninkrijk	12,1	10,5	22,6
Verenigde Staten van Amerika	51,7	4,2	55,9
Zuid-Afrika	-	0,2	0,2
Zuid-Korea	-	2,5	2,5
Zweden	3,9	0,6	4,5
Zwitserland	2,1	14,7	16,8
Diverse NAVO-landen ³	2,1	2,2	4,3
<i>Landen met waarden onder de 100.000 gulden:</i>			
Argentinië, Bahrein, Brazilië, Chili, Egypte, Hongarije, Italië, Kenia, Mozambique, Peru, Tsjechische Republiek ⁴	0,2	0,1	0,3
Totaal	140,8	161,0	301,8

Voetnoten bij Tabel 3 en 4

noot 1:

De subcategorie A10, onderdelen en componenten voor “wapens en munitie”, bestaat voor het merendeel uit leveranties die voortvloeien uit compensatie-afspraken die gemaakt werden bij de Nederlandse aanschaf van F-16 gevechtsvliegtuigen en AH 64 Apache gevechtshelikopters. De Nederlandse industrie levert onder die afspraken onderdelen van met name de landingsgestellen en de motoren van deze toestellen. Daarnaast vallen, omdat deze tot onderdelen van oorlogsschepen gerekend worden, ook militaire scheepsradarinstallaties en andere maritieme subsystemen onder deze post.

noot 2:

De vermelde uitvoer naar het bestemmingsland Libanon had betrekking op leveranties in opdracht van de Verenigde Naties en was bestemd voor VN-operaties in dat land.

noot 3:

De post “Diverse NAVO-landen” heeft betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Griekenland en Turkije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toeleverantie van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers.

noot 4:

In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 100.000,- gulden niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties.

1998 (totaal)

Tabel 5: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in 1998 per categorie

Hoofdcategorie A "Wapens en Munitie"	1998 waarde in mln guldens
1. Tanks	96,4
2. Pantservoertuigen	-
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	0,7
4. Gevechtsvliegtuigen	1,5
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	-
7. Geleide raketten	-
8. Klein kaliber wapens ($\leq$ 12,7 mm)	1,8
9. Munitie en explosieven	57,2
10. Onderdelen en componenten voor "wapens en munitie" ²	337,7
Totaal Cat. A	495,3

Hoofdcategorie B "Overige militaire goederen"	1998 waarde in mln guldens
1. Overige militaire voertuigen	0,2
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	-
4. Militaire elektronica	100,4
5. ABC-stoffen voor militair gebruik	-
6. Militair oefenmaterieel	34,3
7. Producten voor bepantsering en bescherming	72,0
8. Militaire hulp- en productie-apparatuur	3,7
9. Militaire technologie en programmatuur	3,0
10. Onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen"	242,8
Totaal Cat. B	456,4
Totaal Cat. A + B	951,7

Tabel 6: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in 1998 per land van bestemming

1998 waarde in mln guldens			
Land van bestemming	CAT. A	CAT. B	TOTAAL
Australië	0,2	0,3	0,5
Brazilië	0,3	-	0,3
Canada	3,4	1,8	5,2
Chili	114,8	9,2	124,0
China	-	5,3	5,3
Colombia	-	7,1	7,1
Denemarken	13,4	19,7	33,1
Duitsland	72,1	52,5	124,6
Egypte	0,4	0,1	0,5
Estland	0,3	-	0,3
Filippijnen	0,3	-	0,3
Finland	0,3	0,2	0,5
Frankrijk	2,2	25,8	28,0
Griekenland	6,9	3,8	10,7
Ierland	-	2,0	2,0
India	-	1,8	1,8
Indonesië	-	9,6	9,6
Israël	1,2	73,1	74,3
Italië	3,2	-	3,2
Japan	-	1,4	1,4
Libanon ³	-	0,2	0,2
Macedonië	-	0,6	0,6
Maleisië	-	2,8	2,8
Nieuw Zeeland	-	0,3	0,3
Noorwegen	4,2	0,6	4,8
Oman	-	5,2	5,2
Oostenrijk	4,5	-	4,5
Peru	-	0,7	0,7
Polen	-	2,1	2,1
Portugal	0,6	0,5	1,1

Qatar	0,3	3,2	3,5
Roemenië	-	0,7	0,7
Saoedi Arabië	-	4,8	4,8
Singapore	1,6	0,4	2,0
Slovenië	-	0,1	0,1
Spanje	0,6	0,7	1,3
Taiwan	23,2	-	23,2
Thailand	-	5,9	5,9
Turkije	3,2	131,6	134,8
Venezuela	-	2,0	2,0
Ver. Arabische Emiraten (VAE)	11,4	4,6	16,0
Verenigd Koninkrijk	23,3	14,6	37,9
Verenigde Staten van Amerika	170,9	10,8	181,7
Zuid-Afrika	-	0,6	0,6
Zuid-Korea	0,4	9,0	9,4
Zweden	8,7	0,6	9,3
Zwitserland	3,4	20,5	23,9
Diverse NAVO-landen ⁴	19,6	19,5	39,1
<i>Landen met waarden onder de 100.000 gulden:</i>			
Argentinië, Bahrein, Eritrea, Ghana, Hongarije, Irak, Kenia, Marokko, Mozambique, Nederlandse Antillen, Tsjechische Republiek ⁵	0,4	0,1	0,5
Totaal	495,3	456,4	951,7

Voetnoten bij Tabel 5 en 6

noot 1:

De in dit totaaloverzicht geïntegreerde cijfers over het eerste halfjaar van 1998 zijn reeds afzonderlijk op 2 oktober 1998 aan de Tweede Kamer gerapporteerd (Kamerstuk 22 054, nr. 38).

noot 2:

De subcategorie A10, onderdelen en componenten voor "wapens en munitie", bestaat voor het merendeel uit leveranties die voortvloeien uit compensatie-afspraken die gemaakt werden bij de Nederlandse aanschaf van F-16 gevechtsvliegtuigen en AH 64 Apache gevechtshelikopters. De Nederlandse industrie levert onder die afspraken onderdelen van met name de landingsgestellen en de motoren van deze toestellen. Daarnaast vallen, omdat deze tot onderdelen van oorlogsschepen gerekend worden, ook militaire scheepsradarinstallaties en andere maritieme subsystemen onder deze post.

noot 3:

De vermelde uitvoer naar het bestemmingsland Libanon had betrekking op leveranties in opdracht van de Verenigde Naties en was bestemd voor VN-operaties in dat land.

noot 4:

De post "Diverse NAVO-landen" heeft betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Griekenland en Turkije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toeleverantie van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers.

noot 5:

In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 100.000,- gulden niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties. De vermelde uitvoer naar de bestemmingsland Irak had betrekking op leveranties in opdracht van de Verenigde Naties en was bestemd voor VN-operaties in dat land.

Bijlage 2

Genotificeerde afgewezen vergunningaanvragen (“denial notifications”)

Inleiding

Zowel in het kader van de EU Gedragscode als in het kader van de vrijwillige informatie-uitwisseling binnen het Wassenaar Arrangement (WA) biedt Nederland de partners informatie aan over afgewezen vergunningaanvragen voor de uitvoer van militaire goederen. In deze zogenoemde “denial notifications” wordt niet alleen een beschrijving van de betrokken goederen gegeven, maar wordt bijvoorbeeld ook informatie verstrekt over de beoogde ontvanger. Om de partners inzicht te verschaffen in de Nederlandse motivatie achter een afwijzing, wordt in zulke denial notifications voorts aangegeven op welke criteria van het wapenexportbeleid de betreffende aanvraag de toetsing niet kon doorstaan.

De verstrekking van gegevens over afgewezen vergunningen aan de partners heeft vooral tot doel de exportcontrole autoriteiten in de partnerlanden te attenderen op de veiligheidspolitieke zorgen die er in het afwijzende land bestaan over leveranties van specifieke militaire goederen aan specifieke afnemers. Tegelijkertijd biedt het format van de denial notifications de mogelijkheid voor de partners om tot nadere consultatie te komen in het geval zij met een vergelijkbare vergunningaanvraag geconfronteerd worden. Hoewel het wapenexportbeleid, zeker binnen het Wassenaar Arrangement maar ook nog altijd binnen de EU, als een beleidsterrein voor nationale discretie wordt beschouwd, vormt de uitwisseling van denial notifications naar het oordeel van de Nederlandse regering wel een stap in de richting van meer harmonisatie. Voor Nederland was dat dan ook reden om de opname van een dergelijke informatie-uitwisseling als integraal onderdeel van de EU Gedragscode van harte te steunen en om, bij het ontbreken van consensus over zo'n uitbreiding van de informatie-uitwisseling in het kader van het Wassenaar Arrangement, als een van de eersten ook in dat overlegforum vrijwillig denial notifications aan te bieden.

De functie van denial notifications is derhalve in eerste instantie gericht op het informeren van de exportcontrole autoriteiten van andere landen en op het bevorderen van een verdere harmonisatie van het wapenexportbeleid binnen de EU en met de partners in het Wassenaar Arrangement. Tegelijkertijd beseft de Nederlandse regering dat het verstrekken van gegevens over afgewezen vergunningaanvragen ook een functie kan vervullen in het streven om tot meer openbaarheid over de uitwerking van het Nederlandse wapenexportbeleid te komen. Omdat de veiligheidspolitieke, commerciële en juridische argumenten die zich verzetten tegen het publiceren van specifieke gegevens over individuele exporttransacties in militaire goederen in het geval van afwijzingen veel minder relevant zijn, kunnen de in het kader van de in juni 1998 in werking getreden EU Gedragscode door Nederland ingebrachte denial notifications in deze openbare rapportage worden opgenomen.

Voor de goede orde zij opgemerkt dat een formele afwijzing van een aanvraag uitsluitend de resultante kan zijn van een formele vergunningaanvraag, waarvoor in

de Nederlandse procedure als een van de vereiste begeleidende documenten een reeds gesloten contract moet worden overlegd. Reacties op informele verzoeken van exporteurs om tot een oordeel over de toelaatbaarheid van beoogde exporttransacties te komen of de uitkomsten van zogenoemde "sondages" (proefaanvragen) worden hier en v.w.b. de denial notifications in het kader van de EU Gedragscode buiten beschouwing gelaten. Voorts is voor het jaarrapport 1998 van belang dat de behandeling van aanvragen op India en Pakistan als reactie op de aldaar verrichte kernproeven in mei werd opgeschort en dat dit in de meeste gevallen tot aanhouding i.p.v. formele afwijzing van zulke aanvragen heeft geleid.

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Pakistan

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: M-65 Tow Missile System, M-97 Universal Turret Subsystem and Sight Helicopter Heads Up Subsystem as spare parts for armed helicopter (WA ML 2 and ML 5)

Proposed consignee: Central Ordnance Aviation Depot, Dhamial Rawalpindi, for the Pakistan Air Force

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security and stability and the behaviour of the buyer country with regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 19 June 1998

Denial number: NL/1

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Pakistan

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: M-65 Tow Missile System and Sight Helicopter Heads Up Subsystem as spare parts for armed helicopter (WA ML 5)

Proposed consignee: Central Ordnance Aviation Depot, Dhamial Rawalpindi, for the Pakistan Air Force

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security and stability and the behaviour of the buyer country with regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 19 June 1998

Denial number: NL/2

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Pakistan

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: M-147 Rocket Management System, M-26 Computer Fire Control, Air Data Subsystem, Laser Range Finder and Air Borne Laser Tracker as spare parts for attack helicopter (WA ML 5)

Proposed consignee: Central Ordnance Aviation Depot, Dhamial Rawalpindi, for the Pakistan Air Force

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security
and stability and the behaviour of the buyer country
with
regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 19 June 1998

Denial number: NL/3

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Pakistan

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: M-147 Rocket Management System, M-26 Computer Fire Control, Air Data Subsystem, Laser Range Finder and Air Borne Laser Tracker as spare parts for attack helicopter (WA ML 5)

Proposed consignee: Central Ordnance Aviation Depot, Dhamial Rawalpindi, for the Pakistan Air Force

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security
and stability and the behaviour of the buyer country
with
regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 19 June 1998

Denial number: NL/4

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Pakistan

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: parts of attack helicopters (WA ML 10)

Proposed consignee: Central Ordnance Aviation Depot, Dhamial Rawalpindi, of the Pakistan Ministry of Defence

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security
and stability and the behaviour of the buyer country
with
regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 19 June 1998

Denial number: NL/5

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Pakistan

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: M-97 Universal Turret Subsystem as spare parts for attack helicopter (WA ML 2)

Proposed consignee: Central Ordnance Aviation Depot, Dhamial Rawalpindi, for the Pakistan Air Force

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security
and stability and the behaviour of the buyer country
with regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 19 June 1998

Denial number: NL/6

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Pakistan

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: parts of attack helicopter (WA ML 10)

Proposed consignee: Central Ordnance Aviation Depot, Dhamial Rawalpindi, of the Pakistan Ministry of Defence

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security and stability and the behaviour of the buyer country with regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 19 June 1998

Denial number: NL/7

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Pakistan

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: Turbojet engine for training aircraft, adjusted for military use (WA ML 10)

Proposed consignee: Pakistan Air Force

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security
and stability and the behaviour of the buyer country
with regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 19 June 1998

Denial number: NL/8

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: India

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: optical components, specially designed for military use, for the construction of Hand Held Laser Range Finder (WA ML 5)

Proposed consignee: Bharat Electronics Ltd., Bangalore, for the Ordnance Services, MGO Branch

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace, security
and stability and the behaviour of the buyer country
with
regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 17 July 1998

Denial number: NL/9

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: India

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: power generators for ground based anti aircraft weapon control systems (WA ML 5)

Proposed consignee: Bharat Electronics, Bangalore, for the DDG OS*L and DTE General of Ordnance Services of the Indian Army

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4 + 6: the preservation of regional peace,
security
and stability and the behaviour of the buyer country
with
regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law

Date of denial: 17 August 1998

Denial number: NL/10

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Uganda

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: second generation Image Intensifier Tubes (WA ML 15)

Proposed consignee: Ministry of Defence

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: criteria 4: the preservation of regional peace, security and stability

Date of denial: 11 September 1998

Denial number: NL/11

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Cyprus

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: smokeless gunpowder (WA ML 8)

Proposed consignee: O.G. Chakarian Limited, Nicosia

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: the internal situation in the country of final destination,
the
relations
that
as a function of the existence of tensions or armed conflicts (criterion 3) and the national security of member states and of territories whose external are the responsibility of a Member State, as well as of friendly and allied countries (criterion 5)

Date of denial: 10 December 1998

Denial number: NL/12

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Tunisia

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: rounds of calibre 50 mm ammunition (WA ML 3)

Proposed consignee: Ministry of Interior

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: the respect of human rights in the country of final destination (criterion 2)

Date of denial: 11 December 1998

Denial number: NL/13

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: India

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: second generation Image Intensifier Tubes (WA ML 15)

Proposed consignee: Bharat Electronics - Delft ltd, Pune

Proposed end-user (if different): Ministry of Defense

Reason for refusal: preservation of regional peace, security and stability (criterion 4) and the behaviour of the buyer country with regard to the international community, as regards in particular to its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law (criterion 6)

Date of denial: 24 December 1998

Denial number: NL/14

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Turkey

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: cartridge links for calibre 5,56 mm ammunition (WA ML 3)

Proposed consignee: Ministry of Interior, Directorate General for Security,
Ankara

Proposed end-user (if different):

Reason for refusal: the respect of human rights in the country of final destination (criterion 2); the internal situation in the country of final destination, as a function of the existence of tensions or armed conflicts (criterion 3)
and
preservation of regional peace, security and stability (criterion 4)

Date of denial: 12 November 1998

Denial number: NL/15

The Netherlands has the honour to inform partners of the following denial under the EU Code of Conduct:

Destination country: Turkey

Short description of equipment, including quantity and where appropriate, technical specifications: periscopes for armoured vehicles (WA ML 6)

Proposed consignee: FMC-Nurol Savunma Sanayii AS, Ankara

Proposed end-user (if different): Ministry of Defense

Reason for refusal: the respect of human rights in the country of final destination (criterion 2); the internal situation in the country of final destination, as a function of the existence of tensions or armed conflicts (criterion 3)

and

the

its

the behaviour of the buyer country with regard to international community, as regards in particular to attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law (criterion 6)

Date of denial: 2 December 1998

Denial number: NL/16

Bijlage 3

Voortgangsnotitie

VN Wapenregister als nieuw criterium van het wapenexportbeleid

In de notitie "Het Regeerakkoord: nieuwe accenten in het wapenexportbeleid" (Kamerstuk 22 054 Nr. 40 van 4 december 1998) informeerde de regering de Kamer onder meer over de wijze waarop zij gevolg wenste te geven aan het voornemen uitgesproken in het Regeerakkoord Kok II om te streven naar de aanvaarding als nieuw criterium voor de wapenexport, te weten: de deelname van het land van eindbestemming aan het VN Wapenregister. Volgens het Regeerakkoord Kok II diende de regering naar de aanvaarding van dit nieuwe criterium te streven tezamen met een zo groot mogelijk aantal andere relevante EU-lidstaten. Daartoe stelde de regering dat het voor de hand lag in de allereerste plaats steun te zoeken bij het VK, Frankrijk, Duitsland, Italië en Zweden, de belangrijkste Europese wapenexporteurs. De steun zou bij voorkeur zijn weerslag moeten vinden in een amendering in de gewenste zin van de EU Gedragscode voor de wapenexport.

De regering heeft sinds het aanbieden van bovengenoemde notitie internationaal actief uitvoering gegeven aan het in het regeerakkoord verankerde streven om de deelname van het eindbestemmingsland aan het VN Wapenregister als een nieuw criterium voor het wapenexportbeleid te introduceren. Zij heeft zich daarbij in eerste instantie gericht op het bewerkstelligen van een zo breed mogelijk internationaal draagvlak voor dit streven, en dan het liefst door invoering van een op zichzelf staand nieuw ('negende') criterium van het wapenexportbeleid.

In de eerste plaats heeft de regering bilateraal de aandacht van belangrijke EU partners gevraagd. Ook heeft de regering de Algemene Raad van januari 1999 aangegrepen om het onderwerp te bespreken. Dit gebeurde in het licht van de wens van het Duitse EU-Voorzitterschap de Gedragscode juridisch bindende status te geven. Nederland heeft deze gedachte ten zeerste ondersteund en daarbij gesteld in de Gedragscode een evolutief instrument te zien. Het streven dient niet alleen gericht te zijn op versterking van de status van de Gedragscode,

maar ook op de versterking van de inhoud van de Code. In de Gedragscode, die de uitvoer van conventionele wapens tot onderwerp heeft, past, zo stelde Nederland, ten zeerste een koppeling met het VN Wapenregister als het enige wereldwijde instrument voor transparantie in bewapening. Ook in de COARM van maart 1999 is het onderwerp op Nederlandse aandrang besproken.

Uit deze discussies kwam naar voren dat in feite geen van de Europese partners heil ziet in de opname van een verwijzing naar het VN Wapenregister als op zichzelf staand nieuw ('negende') criterium. Zeker niet als het criterium als 'valbijl' zou worden gebruikt, die automatisch leidt tot weigering van een vergunning indien het eindbestemmingsland niet zou deelnemen aan het register. Volgens de partners zou aldus onvoldoende rekening worden gehouden met de soms volstrekt legitieme redenen die VN-lidstaten kunnen hebben om (nog) niet aan het register deel te nemen. Tevens speelde de vrees dat een dergelijk criterium het register veeleer kwaad dan goed zou doen, daar het register per slot van rekening een vrijwillig instrument is. De drang tot deelname zou in deze gedachtegang kunnen worden beperkt, indien het nieuwe criterium zou worden gezien als een door de EU opgelegde sanctie voor niet deelname aan een VN instrument. Dit zou inderdaad een ongewenst gevolg zijn.

Wel bleek dat een belangrijk aantal Europese partners te voelen voor de gedachte om de deelname van het eindbestemmingsland te laten meewegen bij de beoordeling van een exportvergunningaanvraag. Dit zou dan kunnen gebeuren door de deelname aan het VN Wapenregister een afweging te laten zijn bij de beoordeling van een exportvergunningaanvraag in het kader van het zesde criterium van het wapenexportbeleid. In het zesde criterium, dat betrekking heeft op het gedrag van het land van eindbestemming jegens de internationale gemeenschap, wordt onder meer verwezen naar de deelname van het land van eindbestemming aan de nonproliferatieverdragen. Aldus wordt een relatie gelegd tussen de uitvoer van conventionele wapens en houding van het bestemmingsland jegens massavernietigingswapens. De relatie tussen de uitvoer van conventionele wapens en de houding van het land ten opzichte van transparantie in conventionele bewapening blijft in het zesde criterium echter onbenoemd. Dientengevolge zou een verwijzing naar het VN Wapenregister in de Gedragscode zeker op zijn plaats zijn. Diverse in deze relevante EU-partners uitten zich in deze zin. Andere landen hadden nog wel enige twijfels aan de werkbaarheid van het criterium in relatie tot het vrijwillige karakter van het VN Wapenregister. Niet één lidstaat legde een blokkade.

De timing van de aanpassing van de Gedragscode werd wel als een probleem ervaren. De Gedragscode zou een te nieuw instrument zijn om reeds nu al amendementen in door te voeren. Beter zou het zijn te wachten tot de bespreking van het eerste EU jaarrapport over de wapenexport door de Raad. Daar naar verwachting dit jaarrapport in de zomermaanden zal worden opgesteld, zal de Raad vermoedelijk in september haar gedachten over het rapport laten gaan. Eerst dan bestaat een uitgelezen gelegenheid tot amendering van de Gedragscode. De Gedragscode stelt immers dat de Raad zich over het jaarrapport zal buigen en zich tegelijkertijd zal kunnen uitspreken over mogelijke aanpassingen van de Gedragscode.

Deze constellatie leidt ertoe dat de bespreking in september van het jaarrapport een goede mogelijkheid lijkt te bieden voor aanpassing van de Gedragscode langs de lijnen van het Nederlandse gedachtegoed. Daarop zou thans de Nederlandse aandacht moeten worden gericht.

Zoals de regering op 10 december 1998 reeds in het Algemeen Overleg met de Kamer stelde, zal zij uiterlijk in september 1999 de balans opmaken of tot nationale invoering langs de geschetste lijn zal worden besloten. Zoals hierboven werd uiteen gezet, zal rond deze tijd naar verwachting duidelijk zijn of een aanpassing van de Gedragscode in de EU haalbaar zal zijn.

Bijlage 4

Notitie inzake het Wassenaar Arrangement

Het "Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Weapons and Dual-Use Goods and Technologies" (WA) is het multilaterale overlegforum van de exportcontrole autoriteiten van 33 landen. In dit forum wordt onderling informatie uitgewisseld over de uitvoer van wapens en goederen die bij de productie van wapens kunnen worden gebruikt. Voorts worden de veiligheidspolitieke risico's van politieke en militaire ontwikkelingen in specifieke landen en regio's bestudeerd en verschaffen de deelnemers elkaar inzicht in de nationale (beleids)ontwikkelingen rondom de wapenexport. Dat alles is er op gericht om, door middel van het vergroten van de onderlinge transparantie over handelsstromen in strategische goederen, een bijdrage te leveren aan de regionale en internationale veiligheid en stabiliteit.

De grondslag voor het WA zijn de zogenoemde "Initial Elements", waarover de regeringen van de deelnemende landen in 1996 een politiek akkoord afsloten. Hierin zijn reikwijdte en doelstellingen van het arrangement neergelegd, alsmede de procedures voor de informatie-uitwisseling en de totstandkoming van de betrokken goederen- of controlelijsten. Bij deze lijsten wordt een onderscheid gemaakt tussen een lijst van onder exportcontrole te brengen militaire goederen, de zgn. "Munitions List", en een lijst van onder exportcontrole te brengen conventionele goederen en technologieën voor tweëerlei gebruik, de zgn. "Dual Use List". Beide lijsten worden regelmatig geëvalueerd en, indien nodig, aangepast. Voor Nederland geldt overigens dat de militaire lijst integraal is opgenomen in het Uitvoerbesluit strategische goederen 1963 en dat de dual use lijst van het WA via integrale opname in de Europese Dual Use Verordening (Vo. 3381(EG)94) eveneens in zijn geheel van toepassing is op de Nederlandse exportcontrole.

Zoals aangegeven is de uitwisseling van informatie het belangrijkste instrument van het Wassenaar Arrangement. In dit kader kan een onderscheid worden gemaakt tussen algemene informatie-uitwisseling en specifieke informatie-uitwisseling. Tijdens de algemene informatie-uitwisseling informeren landen elkaar over de situatie in bepaalde regio's en eventuele (trends in) de opbouw van wapenarsenalen in regio's waar spanningen heersen. Ook wordt bijvoorbeeld stilgestaan bij ontwikkelingen op het vlak van lokale productie en worden de risico's rond een grote verspreiding van bepaalde wapensystemen besproken. Zo is recentelijk uitvoerig aandacht besteed aan de toegenomen mondiale beschikbaarheid van draagbare luchtafweersystemen (MANPADS) die, hoewel bedoeld als militair verdedigingsmiddel, in verkeerde handen een serieuze bedreiging van de burgerluchtvaart kunnen vormen. De bespreking

van dergelijke trends en ontwikkelingen kan er toe bijdragen dat de exportcontrole autoriteiten van de aan het WA deelnemende landen zich eerder bewust worden van bijzondere risico's die aan de uitvoer van bepaalde goederen verbonden zijn of eerder zicht hebben op een destabiliserende wapenopbouw in een land of regio dan zij op basis van alleen de eigen informatie zouden hebben.

Dat laatste aspect vormt tevens de belangrijkste reden voor de zgn. specifieke informatie-uitwisseling, waarbij de deelnemers elkaar informatie verschaffen over concrete vergunningen of weigeringen daarvan. Een bijproduct van deze informatie-uitwisseling is dat nader inzicht verschaft wordt in de implementatie van het exportbeleid van in de deelnemende landen, hetgeen uiteraard ook een vergelijking van dat beleid met de uitgangspunten van het WA mogelijk maakt. Indien daar aanleiding toe bestaat, worden plenair of in bilaterale contacten met partners in het WA zeker vragen gesteld en meningen uitgewisseld over mogelijke discrepanties tussen de gezamenlijk onderschreven uitgangspunten en de feitelijke implementatie door de deelnemers in hun nationale wapenexportbeleid. Van belang daarbij is echter te realiseren dat het WA geen verdrag is met juridisch bindende bepalingen en het arrangement derhalve zelf geen grond voor een formele toetsing, laat staan veroordeling, van het nationale beleid van de partners in het WA kan vormen. Van Nederlandse zijde is de hoop er op gericht dat de uitwisseling van informatie inclusief de vragen die daarover gesteld kunnen worden, niet alleen tot betere informatie over de risico's rond bepaalde goederen of bepaalde bestemmingslanden leidt, maar uiteindelijk ook leidt tot het gemeenschappelijke inzicht binnen het WA dat een verantwoordelijk wapenexportbeleid per definitie met terughoudendheid gepaard behoort te gaan. De Nederlandse regering streeft ook voor wat betreft het WA naar harmonisatie op een hoog normstellend niveau, maar beseft dat dit aldaar niet afdwingbaar is en meent derhalve dat de inspanningen om een dergelijke harmonisatie te bevorderen steeds in relatie moeten staan met de evenzeer gevoelde wens om met een breed en relevant deelnemersveld aan het Wassenaar Arrangement informatie uit te blijven wisselen.

De informatie-uitwisseling, en daarmee de werking van het WA, heeft ook in 1998 vorderingen geboekt. WA-deelnemers voelen zich, in een sfeer van toenemend vertrouwen, steeds vaker geroepen om op vrijwillige basis informatie uit te wisselen. De hoeveelheid uitgewisselde data is aanzienlijk gestegen en omvat in toenemende mate ook voor het verstreckende land gevoelige informatie. Het besef dat juist door deze vorm van samenwerking daadwerkelijk tot een goed en effectief functionerend arrangement kan worden gekomen, is door de WA-deelnemers geaccepteerd. Nederland maakt zich in dit kader sterk voor het stimuleren van het vrijwillig uitwisselen van specifieke informatie, welke de afspraken in de Initial Elements te boven gaan. Bij verschillende gelegenheden heeft Nederland daartoe bijvoorbeeld informatie over afgewezen

exportvergunningen verschaft, inclusief gegevens over de gronden voor zulke afwijzingen.

Nederland zet zich voorts in, mede in het licht van de onbalans tussen de intensieve rapportage over dual use transfers en de veel kariger rapportage over militaire goederen, voor het verbreden van de reikwijdte ('scope') van de onderlinge rapportage over afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen. Gelukkig wordt door meerdere van WA-deelnemers ingezien dat de huidige beperking tot de 7 categorieën zware wapensystemen van het VN-Wapenregister ook de mogelijkheden van een grotere effectiviteit van het WA beperken. Als gevolg daarvan liggen er in het kader van de eerste evaluatie van de Initial Elements reeds verschillende voorstellen op tafel waarin een uitbreiding van de bovengenoemde 7 categorieën wordt bepleit. Een ander element van de Nederlandse inzet is er op gericht om, zonder de onderlinge transparantie in gevaar te brengen, de externe transparantie rond het Wassenaar Arrangement te bevorderen. De publicatie van openbare documenten en de totstandkoming de WA-website (www.wassenaar.org) worden in dat licht als stappen in de goede richting ervaren.

1999 markeert een bijzonder jaar voor het Wassenaar Arrangement. In de Initial Elements ligt namelijk de opdracht besloten het arrangement dit jaar te evalueren. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de formele werking van het arrangement maar ook naar de daadwerkelijke uitwerking. De vraag zal worden gesteld of de procedures en de instrumenten waarmee het arrangement tijdens haar oprichting werd uitgerust, hebben geleid tot het beoogde resultaat. Ook zal worden gekeken in hoeverre de huidige internationale orde en situatie veranderd is en in hoeverre dat aanleiding voor aanpassing van de procedures en instrumenten vormt. Van Nederlandse zijde zal in elk geval worden aangedrongen op een verdere verdieping en verbreding van het Wassenaar Arrangement langs de hierboven geschetste lijnen.

Bijlage 5

Beantwoording schriftelijke vragen van de Tweede Kamer in 1998

NIET TOEGEVOEGD